

ОЛЕКСА КАРМАНЮК.

Ієв В

П-8

Максим Свеней.

Трагедія на 5 дій.
(З Ірляндської визволь-
ної боротьби).

ОЛЕКСА КАРМАНЮК.

— „МАКСИМ СВЕНЕЙ”. —

Трагедія на 5 дій.

(З ірландської визвольної боротьби).

Видання „ВЕСЕЛКИ”.
Каліш 1923.

Друковано, як відбитку з журна-
лу „Веселка”, [ч. II і III], 1923,
в кількості 500 пр. Малюнок на
окладку злагодив художник-маляр

В. Дядинюк.

Waldomiro Vilela

Eletrotecnico

Rua Emb. do Rio, 103
(Parque da Mooca) - S. Paulo

П е р е д м о в а .

Сюжетом цього першого моого друкованого драматичного твору став один із епізодів ірландської визвольної боротьби за наших часів (1919 р.).

Про особу героя трагедії Макса Свайна (Максим Свеней) свого часу писала преса в усьому світі. Його героїчна голодова смерть викликала особливо гостре зацікавлення у нас, на Україні, серед активних борців за волю нашого народу.

Смерть ця глибоко вразила той гурток наших людей, серед яких і я жив і з якими спільно боровся з московською навалою на нашу бідну українську землю. В одній з бесід, присвяченій памяті небіщака товариші мої запропонували мені написати якесь популярне оповідання на тему цієї смерті. Оповідання таке я написав, але бурхливі події 1919 року не дали мені зможи його видрукувати. Пізніше—й саме оповідання (рукопис) я загубив у часі своєї хороби на тифус.

І лише у 1920 р. мені знову вдалося розпочати писати твір на тему смерти М. Свенея.

Але, на цей раз, я вже вирішив представити тую смерть не в виді популярного оповідання, а в формі драматичного твору.

Оскільки це мені вдалося—не моя справа про
те судити.

При цій нагоді почуваю обов'язок висловити
подяку Редакції часопису „Роботник”, у Варшаві,
за ласкаве представлення для перегляду у 1920 р.
редакційних комплектів ріжних часописів і журналів
з описами вищезгаданого епізоду.

Квітень 1923 р.
Каліш.

ОЛЕКСА КАРМАНЮК.

МАКСИМ СВЕНЕЙ.

Трагедія на 5 дій.

Дієві осови:

1) Пані Свеней.

Постать енергійної й високоінтелігентної жінки. Біля 45 р., вищесереднього росту, сиве волосся, але, не дивлячись на це, в руках, голосі, ході—в усьому помітна неспожита сила морської хвилі, гранітної скелі. Всі ці прикмети раптово зникають в неї у II дії опісля заарештування сина. П. Свеней зразу опускається, стає немічною старою жінкою. У наступних діях ознаки сили з'являються лише в часі висловлення монологів, в якихходить про спасіння сина. Яко справжня Ірландка-католичка П. Свеней дуже побожна, але не ханжа.

2) Максим Свеней.

Син П. Свеней. Людина в високому ступені дистингована, холодна, сувора, але не позбавлена вогню й великих страстей, якими свідомо владіє й кермує. М. Свеней—бургомістр ірландського города Корка, голова таємної самостійницької організації „Братство св. Фіна“, 27-28 р. життя. Решта характеристик в репліках жандарма Готча.

3) Едуард О'Вонель.

Нащадок старинного аристократичного ірландського роду, свідомий ірландський патріот, агент „Бр. св. Фіна“ (Феніїв) по справах поневолених націй на європейському континенті. Прототип М. Свенея; 28 р. життя. Близький приятель М. Свенея, його заступник і помічник в організації „Феніїв“.

4) Альфред Флін.

Член „Феніїв.“

5) Покалічений ірландський селянин.

6) Майор Фюканан

Жвавий і запальчивий начальник англійської жандармерії в м. Корці.

7) Жандарм Готч.

8) Слідчий англійського воєнно-польового суду.

9) Його секретарь.

10) Посіпака при слідчому (характеристика його — в ремарках II дії).

11) Лікар Дублінського шпиталю.

12) Санітар.

13) Сторож у в'язниці.

14) Клерк при воєнно-польовому суді.

15) Пані Ельвіра.

Сестра О'Вонеля.

16) Альберт (льокай О'Вонеля).

17) Фершал у в'язниці.

18) Люсі (покоївка О'Вонелів)

19) Англійські жандарми, клерки, урядовці, гості, маски, служба в домі О'Вонелів.

I. ДІЯ.

Перед підняттям заслони, в супроводі музики (під сурдйонку) вежовий годинник б'є 12 годинночи.

Сцена уявляє частину піддашня корського ратушу. Ніч, місячні плаї, літають кажани. Чутно перших півнів. Посередині стовп, що підпирає стропила даху; на стовлі вісить круцифікс, перед яким навколошках стоїть Пані Свеней, уся в чорному. Пауза $1\frac{1}{2}$ -2 хвилині, в часі якої чутно спів півнів та видно лет кажанів.

П. Свеней: (Чіткенно і в молитовному екстазі) Христе! Сину Божий! Приятелю поневолених і зневажених, забутих й ображених... Друже стомлених неволею, одинока порадо обездолених! Благаю Тебе! Цілулу сліди стіп Твоїх. Наставниче мій! Пане мій!.. Моя рожева солодка мрія! Моя одинока надія! Мій Христе! Мій уквітчаний садочку! Моя блискуча зоре! Благаю Тебе—спаси й захисти мій бідний народ, мій поневолений люд, моїх сестер і братів!..

(Павза).

Не за себе, не за сина, не за родичів і друзів прошу Тебе, ні!.. Лише за Ірляндію!.. За відбудову спалених сел і городів, за припинення розливу ірляндської крові, за визволення з темниць ірляндських борців, за пильгу останніх хвилин засудженим на смерть—за це, тільки за це Тебе благаю! Мій Христе! Моя надія! Мій наставниче! Дай нам сили, дай необоримого хотіння! Покажи найкоротчі шляхи до волі, чести і добра!

Звільніши наші від осоружних невільницьких ярем! Дай нам змогу звестися на ноги, розправити руки й стати вільним народом! Прошу Тебе! Благаю! (Сплескує й обхоплює руками стовп, низько схилиться перед круцифіксом, плаче).

(Павза).

Годинник б'є $\frac{1}{4}$, а потім $\frac{1}{2}$ на першу. Чутно скрип ключів у дверях. Пані Свеней хутко скоплюється й зникає в сутінках піддашня).

ЯВА I.

(В плаї місячного світла з'являється з пригашеним лихтарем Максим Свеней і, ставши по середині й оглядаючись, збільшує в лихтарі світло).

М. Свеней: Мамо! Де ви?

П. Свеней: Я тут, Максиме... Я ось. Я гадала, що ти не прийдеш впору...

М. Свеней: Ви помилились, мамо!.. Сьогодняшня нарада дуже важна для нас всіх... Мусимо вирішити справу з Фюкананом. Занадто багато цей вовк пожирає наших овечок. Ми мусимо його знищити! І ми його знишимо!

П. Свеней: Амінь.

М. Свеней: І давно ви тут, моя матусенько? (Цілує у матері руки. П. Свеней цілує його в чоло. Сідають на лавці). Що робили? Молилися і сумували?

П. Свеней: І молилася і сумувала... І сумувала і молилася... Чому ти сам один? Де решта?

М. Свеней: З Європи приїхав Едуард О'Вонель...

П. Свеней: Едуард О'Вонель!?

М. Свеней: Так, він.

П. Свеней: Ну, що ж, мершій розказуй, які новини він привіз: чорні чи рожеві?

М. Свеней: Не знаю, я не встиг ще переговорити з ним. Він скоро прийде сюди й складе перед зборами звіт про свою подоріж, діла й європейські справи. Розкаже нам про стан боротьби поневолених націй на європейському континенті...

П. Свеней: Боже! Це так цікаво!

М. Свеней: О, ще б то... Особливо для Вас... Ви ж його так любите...

П. Свеней: Максиме!

М. Свеней: Що?

П. Свеней: Не пустуй! Ти знаєш добре, що його люблю я лише тому, що він тебе любить, що він тобі стільки допоміг у твоєму житті, що—нарешті—він є ірляндський патріота...

М. Свеней: Так! Він ірляндський патріота, а цього досить вже, щоб любити, щоб навіть—боготворити...

Мамо! Яка чудова людина наш Едуард...

Правда?

П. Свеней: Так, чудова людина... Ти дуже його любиш?

М. Свеней: Так,—люблю, люблю дуже... а чого це ви розпитуєтесь, мамо?

П. Свеней: От так собі... Мені поиємно, що наші симпатії так близько сходяться, мій сину! (Цілує його в голову, перебирає руками його волосся, пестить).

М. Свеней: Але... памятайте, матусю, що є малесеньке „але”, яке наказує нам любити... кого?

П. Свеней: Поневолені нації.

М. Свеней: Так—їх і тільки їх (сидячи на підлозі біля ніг пані Свеней, М. Свеней гладить у матері руки, час від часу цілує їх), тільки їх...

П. Свеней: Особливо нам, особливо нам з тобою, Максиме!.. Ти знаєш, я часом думаю, що може й гріх любити всіх поневолених однаково, що може треба більш усього любити свій поневолений народ, а опісля вже решту... Як ти думаєш, Максиме?

М. Свеней: Я? Та хіба Ви не знаєте, матусю? Мене ж усі наші дражнять інтернаціоналистом із за моєї впертої боротьби за ідею союзу всіх поневолених націй в усьому світі. Ще недавно, знаєте, на зборах у нашому братстві порушувалось питання про виключення мене зі складу Його членів...

П. Свеней: Як, тебе?!

М. Свеней: Не хвилюйтесь, мамо... То була тільки балачка... моєї опозиції.

П. Свеней: А я нічого й не знала... Чому ти мені раніше не сказав про це?

М. Свеней: Не хотів турбувати Вас, моя люба матусенько, не хотів вашого старого серденька засмучувати! (встає на ноги, сідає біля матері). Не хотів спричинятися до того, щоб ваша голівонька розлучалася зі своїми рожевими мріями... Не хотів цього дорогоого чола сповити сумом, а цих очей покрити спъозами... Вони ж стільки їх наплакали на своєму віку, стільки

виплакали отих дорогоцінних сліз—перлин... Виж у мене одна—моя мрійниця кохана, моя люба матусенька...

П. Свеней: Це не добре, Максиме! Ти ховався переді мною і ховався не в дрібницях, а в самому головному... А може ти розчарувався в чім?

М. Свеней: Я?

П. Свеней: Так... Ну, хоч би в створенню союза паневолених націй... Ця ж ідея тебе так захоплювала... (М. Свеней встає, заламує руки, ходить).

М. Свеней: Ах, мамо! Мамо! Ця ідея— найдорожчий скарб! Я так люблю її, так люблю... Але... загал, маси ставляться до неї байдуже, а в мене бракує сил на те, щоб натхнути їх любов'ю до цієї ідеї... Ідеї так само, як і люде,—вимагають любови... Без неї вони не живуть, а нідіють і... вмирають!... А тут, в рідному краю, на рідній землі стільки страждань нашого народу! Стільки страждань...

П. Свеней: Заспокойся, Максиме, не сокрушайся так, візьми себе в руки, дитя мое! Стлуми серце своє, зціп' зуби й стань гранітною скелею—твердою й непорушною.. Стій непохитно у борні за здійснення своїх святих ідеалів! Стій, Максиме мій! Стій!

М. Свеней: Тяжко, мамо, тяжко витримувати цю гранітову поставу, цю страшну боротьбу... Ви чули—вчора наш майор знову „відзначився”—знову спалив пять ірландських осель... а скільки забив, покалічив—не переказати! Сьогодня до нас прийде один із тих нещасливих... Його непрітомного вороги забрали й відправи-

ли до в'язниці, а потім в шліталь, звідкіль він і втік і тепер переховується в нас. Сю ніч ми мусимо його обов'язково випровадити з нашого города, бо завтра будуть труси... Він може понасти до їхніх рук і загинути... (Чутно стук в двері) Наші! Не ховайтесь, мамо! Це вони, це наші... (Хутко відчиняє двері).

ЯВА II.

(Вхідять: А. Флін, Ельвіра О'Вонель, покалічений селянин, (кутьгає, забінтована голова, ледві тримається на ногах), Едуард О'Вонель і біля 10 душ чоловіків і жінок—членів „Бр. св. Фіна“. Всі вітаються, чутно привітальні фрази: „Слава Ірландії“, „Хай живе Ірландія“, Як ся маєш?“ і т. п. Особливо сердечна зустріч М. Свенея з Едуардом О'Вонелем. З моментом появи гостей, М. Свеней увесь перенакшується; руки набирають енергії й сили, голос—металю й певності в собі Така ж сама метаморфоза відбувається й з П. Свенея).

М. Свеней: Прошу, прошу—садайте! Як добре, що ви всі не забарилися, а прийшли впору... Через годину-півтори англійці приставлять свою варту до нашого ратушу.

А. Флін: Так! Вони вже пронюхали?

М. Свеней: Так, пронюхали і тепер вирішили чатувати за будинком... З сьогодняшньої ночі, власне, розпочинається ця чата.

А. Флін: Це зло! Це дуже зло...

М. Свеней: Дурниця! Я зорганізував таємні ходи на.. дахах... (Всі: „на дахах..“)

А. Флін: На дахах?!

М. Свеней: Так, на дахах! А хіба ж нам це впершину? Ось дивіться (Підводить гостей до вікна й одчиняє його. Показує на простори за вікном). Бачите—канатна драбина... Вона висить на комині, а звідтам є перехід на дах сусідньої камінниці, потім на слідуючий дім, а там—на великий хлів, на якому є кладка, що закінчується другою канатною драбиною, яка спускається у зареслі городського парку, що примикає до площі Вікторії... (Всі: „чудово!“ „дуже добре!“, „браво!“, „на площу Вікторії!“) Годі, панове, годі! Не гаймо часу! До діла, брати! Ви, Едуарде, маєте перше слово. Ми з нетерпінням ждали вашого повороту з Європи. Прошу! (В часі огляду системи переходів П. Свеней окроплює гостей якимось плином. Ті з гостей, що були окроплені, по черзі підходять до мокрої ралюжки й рушника і витирають ноги й руки сб них. Останнім окроплюється покалічений селянин).

Селянин: Що це? Нашо?

П. Свеней: Це від розшукних собак англійської жандармерії...

Селянин: А, а... розумію. (Всі сідають. В середині стає Едуард О'Вонель і виголошує свою промову).

Е. О'Вонель: Мої брати і сестри! Остання моя подорож в Європу зовсім не вдалася. Надійка наших, що до створення Союзу поневолених націй, я не зумів перетворити в життя. В Європі мені не пощастило... Як вам відомо—там, опісля Версальського миру, повстав цілий ряд нових держав. Народи, що рахувалися перед сві-

товою війною мерцями, тепер воскресли й живуть своїм вільним, самостійним державним життям. Відбувається захоплююче гарна подія... але, але,—всі вони—оті воскресші держави—за чагарем не бачать лісу! За працею над своїм державним будівництвом вони зовсім забули про становище решти поневолених націй. Мало того—майже всі вони засвоїли способи і методи державного життя своїх гнобителів і тому—нові держави мають у себе вже свої поневолені нації, які при нових господарях живуть гірше, ніж за часів панування старих гнобителів. Між ними відбувається завзята боротьба. Розбиті ж імперії на цю боротьбу дивляться і потирають руки від задоволення... Вони радіють і гострять пазурі, щоб в слушний час загарбати й старих рабів.. і нових „панів“. Мое перебування у новосовставших державах в решті-решт стало цілком неможливим. Коли я звертався до „панів“, то на мене кривилися „раби“, до „рабів“—скоса поглядали „пани“ і пропонували... залишити межі їхніх держав... (Вигуки: „ганьба, ганьба!\") О, ні! Брати і сестри!—не нарікайте на них! Ви не знаєте того, в який спосіб ми самі поводилися, коли б здобули незалежну Ірландію... Я одверто вам признаюсь, що, приїхавши з Європи, я переконаний у тому, що в Ірландії було б те саме (вигуки: „Ні, ні!\") „Ми не допустимо!\")

М. Свеней: Прошу, прошу! Не перебивайте промовця!

Е. О'Вонель: Я, властиво, все головне сказав..

М. Свеней: А про Україну?

Е. О'Вонель: Про Україну? На Україну

я не міг дістатися... Бачився з деякими українськими діячами.. З їхніх оповідань я дізнався, що цей героїчний народ вперто бореться проти своїх численних ворогів, що та боротьба страшенно дорого коштує йому, що багато найкращих синів України вже загинуло й зараз гине (Всі встають, чутно вигуки: „Хай слава їхнього імені по вік не вмирає!“ „Хай живе Україна!“ „Хай живе Український народ!“, Е. В'онель сідає).

М. Свеней; Брати і сестри! О'Вонель нам дав яскравий образ сучасного сумного стану речей у поневолених народів.

Ми—народи раби—не маємо між собою соцільності, взаємної підтримки і спільногого керуючого центру! Кожний з поневолених дбає сам про себе, не звертаючи жадної уваги на спільників по недолі. Наші вороги цей егоїзм наш, на нашу ж погибель, чудово використовують. І коли поневолені нації в найскорішому часі не створять могутнього союзу для захисту своїх одвічних прав на вільне існування під сонцем, то вони знову підуть у свої огогидлі ярма! Вони знову стануть нікчемними й кволими бабами! Вони знову будуть своєю кров'ю і к'стками будувати могутність і славу націй гнобительниць. Але не бути цьому! Будемо й надалі працювати над створенням всесвітньої ліги поневолених націй (вигуки: „Хай живе всесвітня ліга поневолених націй!“) Брати і сестри! Перед вами нова жертва англійського режиму!... Цей бідний селянин ще вчора був у розцвіті сил, мав свою домівку, родину, добробут, а сьогодня... він ось тут, перед вами, покалічений, знівечений матеріально і морально! Родина його згоріла в огні власного обійстя. Увесь дорі-

бок каторжної праці всього життя його, уся кривавиця — все це пішло намарне! От так — пфу — у — і нема! (Чутно зойки жінок, плач). Людина ця заляканана, неначе дикий звір зграєю гончих псів. Чому англієць, німець, француз, москаль, чому лише так звані пануючі нації мають право на місце під сонцем? Чому такого самого права не мають ірляндці, українці, індійці, араби? Чому?! Цю біду людину зневажено, знищено, а його гнобителі живуть у роскоші й достатках! Чому це так? Доки нам терпти? Доки ми будемо зносити цей глум?! Доки? Ні! Так довше не може бути! Ми самі — поневолені нації — мусимо вибороти свою волю, своє право й свій лад! Ми самі мусимо карати наших гнобителів! За кожне спалене обійстя ірляндця ми повинні спалити ворожий город! За кожний зруйнований ірляндський город ми мусимо зруйнувати державу руйнителів! За руїну Ірляндії ми зруйнуємо всі імперії — трони всіх тиранів! (Плач і зойки жінок збільшуються) Брати і сестри! Не плачте! Хай плачуть раби! Нам це не липює. Набудьмо віри у святість нашої справи. Набудьмо сили нашим рукам. Наберемо розважності й ледового холоду до наших сердець і розуму! Брати і сестри! Сьогодня маємо вирішити долю майора Фюканана. Ви всі знаєте його злочини перед нашим народом. Що маємо з ним робити? (Вигуки: „Смерть йому“) Хто проти смерті майора Фюканана — підніми руку!

— Нема! Рішення одноголосне! Тягніть жереб! (Дістас з кишень фотографичну картку майора Фюканана і подає присутнім) Ось — його фотографія! (Всі тягнуть жеребки. Ті, що витягли дивляться на фотографію і кажуть: „який гар-

ний!“ „Високий!“ „Чорнявий!“. Жереб дістается Г. Свеней. М. Свеней спостерігає, блідне, підбігає до матері).

М. Свеней: Мамо, Вам?!

П. Свеней: (спокійно і щасливо) Так, Максиме, мені! Я дуже, дуже щаслива...

М. Свеней: Мамо, дайте ваш жереб... Я виконаю його!

П. Свеней: Ні, Максиме, цього не можна. Наш статут це забороняє... Його мусимо шанувати... (Чути спів третіх півнів) Чуеш, Максиме—співають треті півні—треба кінчати. Прошу! Дайте мені фотографію майора... Я бачила його щось два-три рази... й то при зустрічах, на вулиці... (Пильно дивиться на фотографичну картку майора) Панове! Пора розходитись! Максиме! Та що це з тобою?

М. Свеней: Га? Ах... так! (Дивиться на годинник, остаточно спритомлюється). Панове! П'ята година! Збори закінчені! Прошу до вікна й на дахи! На площу Вікторії! Я піду першим, а решта за мною...

П. Свеней: А я остання! (М. Свеней вилазить через вікно; те саме роблять і всі присутні. Коли доходить черга до П. Свеней, то в двері починає хтось настирливо стукати, потім половина дверей падає).

ЯВА 3.

(На піддаші зі стрілами, гіком і розшукними собаками влітає англійська жандармерія. Майор Фюканан хапає паню Свеней, яка вже до половини встигла вилізти в вікно).

М. Фюканан: Де син?

П. Свеней: Пустіть мене! Чого ви хочете від мене?

М. Фюканан: Де син? Кажи! Де він?

П. Свеней: Не знаю!

М. Фюканан: Він був тут!

П. Свеней: Тут його не було! (М. Фюканан дивиться через вікно).

М. Фюканан: А-а! Он де вони! (стріляє через вікно) Два жандарми! Марш на дах! (Жандарми хутко вилазять через вікно) Вони всі на дахах! О-о втікають! Стріляють! Ще два жандарми (Два останні жандарми вилазять) Живих або мертвих—ви мусите доставити їх мені! (На сцені лищаються М. Фюканан і п. Свеней, яка пильно приглядається до майора, виймає карточку й дивиться на ню).

П. Свеней: Так! Це він! Він! (м. Фюканан увесь захоплений картиною переслідування феніїв. Він кидает весь час окремі фрази: „Так добре! Ще їх, ще! Назад! Ховайтесь за мур!“ Пані Свеней підходить до нього й прицілюється в потилицю.) Сама доля послала його в мої руки! Це він! Це Фюканан! Чудово! Яке щастя! (Хутко спускає курок. М. Фюканач падає навзнич. П. Свеней забирає від нього документи, револьвер і пришиплює до грудей його картку й свій жереб; потім дивиться через вікно. Стріли втихили. У вікні з'являється М. Свеней).

ЯВА IV.

М. Свеней: Мамо! Ви тут! Ходім—жандарми всі забиті!

П. С в е н е й: Дивись! Свій жереб я вже виконала! Бачиш?

М. С в е н е й: Майор Фюканан! І це зробили Ви?

П. С в е н е й: Так! Це зробила я!

М. С в е н е й: Матусенько моя! Свята! Свята!

Кінець I дії.

II. ДІЯ.

ЯВА I.

Одна з почекалень англійського військового суда в Дубліні. Час від часу проходять англійські жандарми, солдати, клерки. Через сцену проходять М. Свеней і П. Свеней.

Секретар слідчого: (Дивиться на годинник) Дивно... Щоб воно за знак такий, що його так довго немає? Сьогодні стільки допитів, а його нема... Вже цілих 5 хвилин... А може його забили ірляндські банди. Все може статися... І на якого біса я поїхав сюди? Ну життя—цілком заяче! Ненароком ще й тебе, як куропатку підстрелять... Бр—р—р! Страшно!

ЯВА II.

(З'являється судовий слідчій).

Секретар: Ах, який я радий, що ви, нарешті, прийшли. Я гадав, що вас вже замордували ірляндські банди...

Слідчій: Ну, зі мною не так-то легко справитись. Я не з таких. Я давно вже тут... Привік. Пане, секретарю! Справу Максима Свенея ви всю підготували?

Секретар: Так, всю.

Слідчій: Цікава справа! Правда?

Секретар: О, так! Алеж проти Максима Свенея нема жадних доказів.

Слідчій: Так, доказів нема. Є сліди, додумки, міркування... Це правда! Але й чисто розправились вони з нашим майором Фюкананом... Хоча фенії вороги наші, але я склияю своє чоло перед іхньою витривалістю й послідовністю в боротьбі... Це ж надзвичайно—всіх п'ятьох неинче язиком злизало. Для нас—англійців утрата майора — це тяжкий удар... Він був один з тих англійців, яких ірляндське бидло боялося...

Секретар: А як ви думаєте, пане слідчий, чи наш суд засудить Максима Свенея?

Слідчій: Нема доказів. Є підозріння, але доказів—жадних. Його прийдеться зварештувати, щоб не втік, ну і... щоб не працював на користь „незалежної”—ха—ха—ха—„незалежної“! Розумієте? „незалежної“! Ха—ха—ха!

Секретар: Ха—ха—ха! Теж захотілось „незалежної“! Пічкурники! Подумаєш—„самостійна ірляндія!“ Ха—ха—ха!

Слідчій: Ну, пане секретарю, я піду з докладом, а ви тут все приготовте. Стільці, чорнило—все. Я буду робити допити. Розумієте? Через годину я повернусь.

Секретар: Гаразд! Значить я вільний на цілу годину?

Слідчій: Так! До побачення!

Секретар: До побачення, пане слідчій!
(обоє виходять у ріжні двері. З'являються п. Свеней і М. Свеней).

ЯВА III.

П. Свеней: А—ах, як я втомилась, мій сину!

М. Свеней: Присядьте, мамо!.. Ось тут, прошу Вас!

П. Свеней: Дякую мій друже... Мені чогось так тяжко, так тяжко... (Оглядається довкола, потім звертається до М. Свенея) Максиме! А що коли вони тебе захоплять, обвинуватять, кинуть у вязницю й заб'ють?.. Максиме! Втікай звідсіль! Втікай Максиме!

М. Свеней: Мамо! Заспокойтеся! Візьміть себе в руки, стлумить у собі своє материнське серце (бере її руку, ніжно гладить, цілує), дивіться на все сталевим зором холедного розуму. Ну, що з того, що англійці мене І вас ось тут допитують, беруть на досліди? Що з того? Адже-ж вони не мають ні одного живого свідка, який міг би їм розказати про оцю вашу милу ручку, про цей ваш пальчик дорогий, що спустив револьверну скобу і звів зі світу визначного гнобителя нашого бідного народу. Що з того?

П. Свеней: Мовчи! Не споминай їх це!

М. Свеней: Чого? Адже-ж ви бачите, що вони вас зовсім не підозрюють, а всю вину, в убивстві майора, на мене скидають та на моїх...

П. Свеней: Максиме! Благаю тебе—ні слова більше про Фюканана!

М. Свеней: Що з Вами, моя матусенько?

П. Свеней: Я не знаю... я нічого не знаю! Я ніколи не вбивала людей...

М. Свеней: Людей мамо, алеж не гадів!.. Заспокойтесь! Вислухайте мене. Ви просите, щоб я втікав? А чи ж подумали Ви, що така втеча буде актом обвинувачення і проти мене й проти Феніїв? Ні! Мамо—скільки ви не просіть мене, але я не втічу! Я не вбивав, і мене англійці не мають права заарештувати!

П. Свеней: Про яке тут право може бути мова?.. Право у гнобителів, катів! Максиме! М'є серце віщує якісь страшні, сумні події. Я не заспокоююсь, Максиме! Я не можу заспокоїтись. Я не знаю, що зі мною сталося!.. Мене щось гнітить, переслідує якесь страшне передчуття... В перші дні опісля того вбивства, я нічого такого не почувала, але... потім, потім... Ax, Максиме! Я ніколи не вбивала людей! Це вбивство перевернуло все мое ество! Я не можу знайти собі місця! Максиме! Мені страшно. Я боюсь, Максиме! (зривається з місця і тулиться до сина) Я боюсь, Максиме! Боюсь! За тебе, мій Максиме, боюсь більш усього!

М. Свеней: Заспокойтесь моя, матінко! Киньте свій страх. Вам нема чого боятися—Ви зробили святе діло, подвиг! Заспокойтесь, мій любий доуже! Заспокойтесь. Ваша совість чиста, а руки ваші святі, бо ж вони усунули людину, яка була гірше кровожадного звіря, ядовитого плаzuна, яка мордувала невинних страдальців, яка несла в світ лише зло, одне зло.

Ви усунули джерело зла!.. Мамо! Коли б Ви знали який я щасливий, що Ви моя матір! Матір, друг і лицар! Яка завидна доля мати таку матір! І Ви хочете, щоб я втікав, щоб я позба-

вив себе можливості жити з Вами; бачити Вас?..

П. Свеней: Із-за любови до тебе, мій сину милий (сідає в крісло), мій соколе ясний! (М. Свеней стає навколошки й цілує у матері руки).

М. Свеней: Мій друже безцінний! Моя матусенько свята! (П. Свеней гладить по голові М. Свенея).

П. Свеней: Дитино моя люба, мій орле сизокрилий!

ЯВА IV.

В кімнаті з'являється клерк, Свенеї піднімаються, П. Свеней опіраючись на руку сина і разом з ним виходить з кімнати).

Клерк: Прошу панство перейти в коридор—ця кімната мусить звільнитися для пана слідчого! («ладе на столі письменницькі приладдя, ставить стільці і т. і., з'являється секретар»).

ЯВА V

Секретар: А-а, дуже добре, що ви все приготували. Пана слідчого ще не було?

Клерк: Ні ще не було... А ось і він!

ЯВА VI.

Слідчий: Ну, як тут? Все приготували? Добре! Прошу, куріть! (частує цигарками) Ось маєте, пане секретарю, список осіб, яких я мушу сьогодня допитати в справі вбивства майора Фюканана. (Передає список секретареві) Прошу, викликайте!

Секретар: Слухаю (вихиляється за двері й кличе) Жандарм Готч, заходьте!

ЯВА VII.

Ж. Готч: До ваших послуг, пане слідчій!

Слідчій: Пане жандарме! Що ви знаєте в справі вбивства майора Фюканана?

Ж. Готч: Я стояв на варті на пляцу Вікторії. О 5 годині ранку, на дасі тамошнього ратушу, я почув стріли і зараз же побіг до магістрату. У ратуші вже були наші жандарми і ми разом вирушили на гору, дістались на дах і там найшли пана маюра, забитого кулею в потилицю... На грудях у нього була записка з печаткою Ірландської самостійницької організації. По середині даху стояв стіл, лавки, висіла лямпа...

Слідчій: А що ви знаєте про решту наших жандармів?

Ж. Готч: Вони були забиті на дахах судініх домів... забиті й обезброєні... На дахах була влаштована ціла система переходів, драбин...

Слідчій. Це я знаю... Розшукні собаки були?

Ж. Готч: Так! Були, але вони, на ту пору, стали не здатні до розшуку, бо злочинці, очевидно, вжили якогось нейтралізуючого плину...

Слідчій: А чому ви, з площі Вікторії, не вдалися до міського саду?

Ж. Готч: Бо звідтіль немає ходу в ратушу...

Слідчій: Що ви знаєте про М. Свенея?

Ж. Готч: Дуже тонка особа. Постійно сам, або з матір'ю... Живут цілком одиноко. З нашими не провадять жадних знайомств. Всі місця де

вони бувають я знаю наїзуст: це—у корському ірляндському клубі, наших офіційних установах, в ратуші й церкві. Мають багато знайомств, але від до кого не ходять; у них же бувають ріжні люди. Прослідити, що то за люди—дуже трудно, бо Максим Свеней займає цілий ряд громадських становиш; він: бургомістр, церковний староста, селянський адвокат і голова ірляндського благодійного товариства...

Слідчій: А-а! Коли ж Свеней управляється з усіма цими обовязками?

Ж. Готч: О о! Він працює, як віл. В його кабінеті часто—густо горить світло за північ, а в 6 годин ранку він постійно вже на ногах і в своєму саду робить гімнастику. Це не людина, а якась машина вічної праці й постійної енергії.

Слідчій: Так... ви—вільні! Пане секретарю покличте Максима Свенея.

Секретар: (Разом із жандармом виходить в коритар. Секретар кличе М. Свенея) Максиме Свеней! Прошу!

ЯВА VII.

М. Свеней: Маю шану представиться—
Максим Свеней—бургомістр міста Корка.

Слідчій: Прошу, сідайте, будь ласка!
Бажаєте курити?

М. Свеней: Дякую, я не курю.

Слідчій: Ви щаслива людина. Не курити—це так трудно.. (Пильно дивиться на Максима Свенея, який спокійно витримує цей зір і в свою чергу дивиться на слідчого. Виникає ніби боротьба зорів). Пане секретарю! Покличте на-

шого Джона. (Секретар виходить і хутко повертається з англійським катом. Кат зодягнений в цівільне. Довгі руки, вузький і низький лоб, широка нижня челюсть, наглий зір й увесь він подібний до орангутанга).

ЯВА IX.

(Посіпака мовчки підходить до столу, зупиняється і втілює очі в М. Свенея. Дивиться на нього здолу дотори і згори дололу, неначе різник на ярмарці на того вола, що цінує для себе на заріз).

М. Свеней: Пане слідчі! Що то за знак? Чого це чудовище так нахабно дивиться на мене. Прошу вас--уберіть його, а то я зараз же вийду!

Слідчій: А я вас не пушу (М. Свеней робить рух. Кат кидається на нього й ох плює руками фігуру М. Свенея). Пане секретарю! Обшукайте пана Максима Свенея. (М. Свеней спокійно стоїть. Трошки зблід. Секретар робить трус. Слідчій ходить по кімнаті). Уважно шукайте, пане секретарю! (Дивиться на ті речі, що секретар дістає з кешень М. Свенея). Ах, ви й револьвер маєте? Може це той самий револьвер, з якого було забито нашого бідного майора?

М. Свеней: пане слідчі! Прошу вас бути джентельменом!

Слідчій: Гаразд, гаразд! А дозвіл на револьвер ви маєте?

М. Свеней: Так, маю! Там у течці, ви його знайдете.

Слідчій: Добре! (Трус кінчаеться. Слідчій револьвер М. Свенея забирає собі, кладе в

кишеню, а решту речей лишає на столі). Пане секретарю і Джоне—вийдіть у другу кімнату.

Лишіть нас на самоті... У нас багато спільніх справ, чи не так же, пане Свеней? (Секретар і Джон виходять).

М. Свеней: Ви помиляєтесь, ви жорстоко помиляєтесь, пане слідчі! Я з вами не мав і мати не хочу жадних спільніх справ!

Слідчій: О-о-о! Можливо, можливо... А ви чудово граєте вашу ролю. Скажіть, ну, як саме ви забили майора Фюканана? (Свеней робить рух. Слідчій вихоплює револьвер, націлюється ним на М. Свенея, потім кладе знову до кишені). В боротьбі, чи просто так — з-за кутка ви вкокошили Йске? Га? як?

М. Свеней: (Цілком опановує собою). Послухайте! Ну, чого ради ми будемо забавлятися в елементарні способи провадження судових дослідів? Нащо це? Ви дуже помиляєтесь, коли рахуєте мене дурнішим за себе!..

Слідчій: Пане Свеней! Прошу не забуватися! Я слідчій Його Королівської Мосці Короля Англії!

М. Свеней: Дякую за натякнення—воно для мене зараз дуже корисне. Пане слідчі! Ви неправду кажете, коли винуватите мене, яко вбивцю майора Фюканана. Я його не вбив! Ви не маєте жадних доказів на це! Чуєте — жадних! Не маєте тому, що я не вбивав його! Мені смішно, я регочу із вас і з вашого орангутанга—посіпаки... Де ви його дістали — таку тютю! Ви думали мене залякати ним? Га? Ха-ха-ха!

Слідчій: Перемініть ваш тон. Цим ви погіршуєте своє становище... Я вас заарештовую!

М. С вен ей: Ха-ха-ха! На якій підставі?
За те, що у вас не вигоріла комедія з орангутаном? Через це? Ех, ви! Джентельмени! Культурна нація! Свободолюбивий народ, царство цівілізації й демократизму! Буцигарники й пантюхи! Думали залякати своїм катом! Думали, що ось то Ірландське бидло візьме та все й розкаже, впаде навколошки, стане просити прощення, пощади! Помилилися! Ми вас хочемо поставити навколошки перед собою, а не себе пе, єд вами! Чуєте! Пустіть мене! Мені остогидло тут з вами патякати, я не маю часу! Ей, люде! (б'є в длоні) Пустіть.

ЯВА X.

(З'являються секретар і кат. Слідчій збентежений).

М. С вен ей: Пустіть мене!

Слідчій: Ви заарештований!

М. С вен ей: Не маєте права! Я протестую! Пане секретарю! Ваш слідчій збожеволів очевидно!

Секретар: Пане Свеней! Ви помиляєтесь. Пан слідчій у своєму розумі...

М. С вен ей: Я протестую! Яко протест проти нарушителів закону я оголосив голодовку! Оголосив її негайно, з цього моменту, з моменту нарушенні англійських законів божевільним слідчим.

Слідчій: (Нажимає кнопку дзвінка, з'являється двох жандармів).

ЯВА XI.

— Заберіть арештanta Максима Свенея!

ЯВА XII.

(З'являється П. Свеней)

М. Свеней: Максиме! Ти арештований?

П. Свеней: Так, арештований божевільним слідчим, який сам нарушає англійські закони. Яко протест проти нарушителів закона — я з цього моменту починаю голодувати. Свої голодівки я не припиню аж доти, доки мене не випустять на волю. Пане слідчій! Щоб позбавитись амбарасу — краще пустіть мене! Чуєте? Я голодуватиму...

Слідчій: Жандарми! Ведіть арештanta! (Жандарми виводять М. Свена).

П. Свеней: Максиме! Сину мій! Максиме! (Падає без притомності).

Кінець II дії.

III ДІЯ.

Вязниця. М. Свеней качається з боля на ліжку. Біль цей викликається голодовими корчами шлунку. М. Свеней у в'язничному вбранні. При піднятті заслони публіка чує його крик).

ЯВА I.

М. Свеней: А-а-а-а! - - - А-а-а-а!! - - - А-а-а-а!!! - - (Перестає качатися, біля 40 секунд лежить нерухомий, потім раптом зривається, зіскачує на підлогу, робить декілька кроків, падає, викрикує кілька голосівок „а-а“, потім силою надлюдської волі перемагає пекельний біль шлункових корчів. Зводиться на ноги, сідає на табу

ретку. Одною рукою тримає живіт, а другою го лову). Ні! Як би ти не болів, як би не розривали тебе корчі — не послухаю тебе! Не дам тобі навіть крихти іжі... ані каплі вина... А-а-а-а!!! (Падає на підлогу, качається по ній) А-а-а-а!!!— (Лізе ракки до табуретки, зводиться, сідає на ню). Яке страшне пекло! (Вичирає піт з лоба). Тут такий собачий холод, а з мене піт ллеться! Боже мій!.. Мамо! Матусенько моя! Де ти? Чому ти не прийшла ані назу? Тебе мабуть непускають до ме е!.. Матусенько моя.. (Чутно скріп ключів, у камеру входить сторож і приносить на підносі шклянку молока, чашку бульону, яйця, масло, білі сухарі, кісіль, вино і т. и.)

ЯВА II.

Сторож: (ставить їжу на столику, що біля ліжка). Пане Свеней! Дивіться, які смачні речі сьогодня видали для вас! Ви тільки зверніть на це все вашу увагу. (Дивіться (М. Свеней дивиться в протилежний бік)—яка тут благодать!— Пряжена сметанка з липовим медом... Який розкішний аромат!—А ось цей бульон... Він з птичих гнізд і гусиних потрошків... Ви не чуєте хіба, як він сильно пахне? В ньому змішалися запахи і петрушки, і цибульки, і моркви, і перцю—ох, що це за бульон смачний!.

М. Свеней: Ви знаєте добре, що мене не спокусите... А однак—як істи хочеться!

Сторож: Та ж я для Вас бажаю добра (підносить до нього чашку з бульоном). Ось покуштуйте тільки... Тільки одну ложечку... Ніби лікарство. І ніби святе причастя (Підносить лож-

ку з бульоном до уст М. Свенея, який знаходиться в надзвичайно тяжкій душевній боротьбі) Ось покуштуйте! Ви чуєте, який запах апетитний?.. (М. Свеней напівсвідомо одчиняє рота, сторож хутко вливає йому ложку бульону, але М. Свеней раптово випльовує його, а рукою вибиває у сторожа чашку з бульоном. Опітомлюється).

М. Свеней: Слухайте!.. Прошу вас! Не спокушайте мене! Не мучте.. Завраз тільки що перестали корчі шматувати мій шлунок... Благою Вас—лишіть мене... Заберіть отої страшний піднос...

Сторож: Піднос з їжою лишиться тут Я маю такий наказ... Мені також доручено вам сказати, що до вас можуть приходити ваші родичі й знайомі, але—під сию умовою...

М. Свеней: Під якою умовою?

Сторож: Що ви розпочнете істи!

М. Свеней: (З обуренням) Геть звідсіль!

Сторож: Не репетуйте! Вас ніхто тут не боїться^{виходить}. Скрип ключів у замку. Пауза, в часі якої М. Свеней підходить до столика з їжою, торкається її, нюхає, бере в рот молоко зі шклянки, але хутко випльовує).

М. Свеней: Яка ж спокуса страшна!.. Боже! (Наливає з графина воду й положе нею рота.) Ні, мій шлунку голодний,—не будеш панувати над моїм духом! Як не корчся, як не шматуйся, але—ти мусиш коритися! (Скрип ключ у дверях. Входить судовий слідчій і сторож. Сторож лишається біля дверей. Слідчій підходить до М. Свенея, кланяється, сідає на табуретку. М. Свеней сідає на ліжку).

ЯВА III.

Слідчій: Мое поважання, пане Свеней! Як ся маєте? (До сторожа) Пан Свеней нічого не іли? (Сторож підходить до підноса з їжею, дивиться і каже).

Сторож: Ні, нічого!

Слідчій: Дивуюся вам, пане Свеней! Невже ви й справді думаете перемогти нас? Та це ж божевілля! Ви загинете! Чуєте—загинете в муках голоду! Загинете без останнього побачення зі своєю матір'ю й друзями! Ви ж їх так любите... Чуєте?—ви підете на той світ, не побачивши з матір'ю... З вашою матір'ю, яка від зорі до зорі простоює під вохкими мурами цієї вязниці—її проганяють звідсіль наші англійські вартові... Вона їх благає пустити її до Вас, хоча б на одну мить... Хоча б тільки до вашої камери побачити оці двері!.. Невже ж у вас, пане Свеней, немає серця для вашої матері? (М. Свеней зводиться з ліжка і з благанням підходить до слідчого).

М. Свеней: Пане слідчій! Благаю вас—дозвольте на побачення з матір'ю...

Слідчій! А юсти будете? От випийте шклянку цього пахучого молока!.. Випийте, і я в ту ж мить дозволю на візиту вашої матері... Дозволю на дозгу візиту... На цілоденну візиту вашої матері! (страшна внутрішня боротьба відбувається у Свенея).

М. Свеней: Пане слідчій! Мабуть ви не мали, або не маєте матері?—Пане слідчій?—Ах! темно... Я нічого не бачу! Червоні пасма й блискучі зорі... (Падає непритомний. Підбігає сторож

! разом зі слідчим переносить М. Свенея на ліжко. Кроплять його водою. М. Свеней однаке не приходить до притомності. Слідчий до сторожа).

Слідчий! Хутко покличте тюремного фершала!—Хай принесе амонъяку. (Сторож виходить. У дверях його зупиняє слідчий). Страйвайте! (Налумується, пише записку й дає сторожеві) Нате! Передайте цей ордер начальникові тюремної варти! Хай пустить до вязниці паню Свеней... Разом з нею й фершалом приходьте сюди! Ідіть! (Сторож виходить. Слідчий декілька разів проходить по сцені. Він в глибокій задумі. Зупиняється біля безпритомного М. Свенея). Ну, ірландський патріоте! Будь готовий! Подивимось, як ти співатимеш на цьому новому іспиті!.. Тай клята ж яка натура! Голод валить його з ніг, але зовсім повалити не може! Ні!—Ти мусиш впасти першим! Чуеш!—Ти владеш, а не Англія... (В камеру вривається пані Свеней. Кидаеться до сина. Разом з нею приходять сторож і фершал з амонъяком. Фершал дає нюхати амонъяк М. Свеней, тре ним виски йому).

ЯВА IV.

П. Свеней: Сину мій! Що з тобою! Боже!—Він непритомний!—який блідий і страшний! Максиме мій! (Обхоплює його груди руками й ридає. Від захопів фершала М. Свеней поступенно прочумується. Спостерігає матір. Радісно).

М. Свеней: Матусенько! Невже це ви?—І вас пустили до мене?! Боже!—Який я радий—Яке щастя...

Слідчий! Але—це щастя зараз може зни-

кнути... Сторож і фершал, відведіть паню Свеней від ліжка! (Сторож і фершал виконують наказ слідчого. Пані Свеней пручається).

П. Свеней: Пустіть мене! Це мій син!
Він не винний! Пустіть мене!..

Слідчій: Пані Свеней! Ми розуміємо ваші материнські почуття! І наша англійська влада йде на зустріч вам... Нам не зрозуміла тільки впартість вашого сина, який зовсім не дорожить вашою любов'ю до себе... (М. Свеней робить рух. Пробує зірватися з ліжка, але не має сил і знову на нього падає. Сидить).

М. Свеней: Мамо!—це не правда!—Це все не правда!—Я люблю вас, мамо... І зараз—більш, ніж коли б то не було раніш...

Слідчій: Докажіть це на ділі! (бере шклянку з моколом) От випийте це пахуче молоко (Дивиться на нього і підходить ближче)... Це не молоко навіть, а пряжена сметанка з липовим медом... Вона розкішно пахне... От випийте!.. І я на цілу добу залиште вашу матір тут, з вами!

М. Свеней: (Заламує руки) Боже!..

П. Свеней: Максиме!..

Слідчій: От випийте! Докажіть, що ви любите вашу матір... Вона пишиться тут з вами—на цілу добу! Чуєте—на цілу добу!—На дві добі! На тиждень! Лише за шклянку молока з липовим медом.—Я вас випущу на волю!

П. Свеней: Максиме!—Пий!

М. Свеней: Мамо! Я не можу пити!

П. Свеней. Пий, Максиме!.. (слідчій підносить молоко до Максима. Той простягає руку,

бере його й несе до рота) Пий, пий Максиме!
Пий!..

М. С в е н е й: (Вже від уст відриває шклянку з молоком й раптово кидає її об землю) Ні!
Не зраджу тебе народе мій! (Падає навколошки)
Не зраджу тебе! Не зраджу!

С л і д ч і й: (До сторожа й фершала) Випровадьте звідсіль паню Свеней!

П. С в е н е й: Максиме! Благаю тебе! Куди я піду?! Я одна, Максиме! Куди я піду!

С л і д ч і й: Провадьте геть ї! (насильно виводять).

М. С в е н е й: Не зраджу тебе, народе мій!
Не зраджу тебе!

Кінець III дії.

IV ДІЯ.

ЯВА I.

Парадна саля в замку О'Вонеля.
Відбувається баль-маскарад на користь місцевого ірляндського благодійного товариства. В салі влаштовано кіоски, в яких продаються напитки, квіти і т. і. На стінах патрети предків О'Вонеля. З одного боку сцени влаштовано бесідку, в якій може зібратися декілька осіб. Едуард і Ельвіра О'Вонелі разом зі службою й покаліченим селянином, який тепер вже очуняв і в цівільному вбранні, роблять останні приготовлення для прийому гостей).

Е. О'Вонель: (Звертається до служби)
Ну, тепер, здається, все приготовлено? (До сестри й служби) Правда?

Альберт і Люсі: (разом) О, так, пане!
Все.

Е. О'Вонель: Дуже добре. ви Альберт, будете зустрічати гостей у передпокоях, ви, Люсі, будете роздягати, а ти, Ельвірцю, вітатимеш їх в блакитній гостинній... Решта нашої служби—щоб усі були на своїх місцях... Це вже ти, моя сестричко, потурбуйся за мене.

Ельвіра О'В: Не байсь, мені не першина, У мене все буде добре! (Вихолить разом зі службою).

Е. О'Вонель: О, ти в мене геройня!

Селянин: Я ніколи ще не був на таких розкішних баллях... Особливо на маскових... Мені чогось ніякovo...

Е. О'Вонель: Це і чого... Це тільки в початку.. ви мусите навчатися світських манер, мусите виховувати себе.. правільніше—перевиховувати. Тепер ви член нашої організації, а члени нашої організації мусуть бути досконалими людьми, людьми, які в селянській хаті і в королівському палаці вміють однаково добре себе тримати!.. А це дозволяється лише впертою і свідомою працею над своїм духовним і фізичним удосконаленням

Селянин: Це так трудно, так трудно... Чи я зумію все це подолати?

Е. О'Вонель: Зумієте! повинні зуміти! віра у святість нашої ірландської справи мусить перебороти всі труднощі.

Селянин: Ви кажете ширу правду! Я вірю в святість нашої боротьби, вірю в вас, у Максима Свенея, у нашу організацію! Я на все готовий.. Кожний ваш наказ—мені закон, кожне

бажання—обовязковий наказ! Я вчитимуся, виконуватиму всі ваші вказівки, на те, щоб тільки допомагати вам, дорогий пане Едуарде!

Е. О'Вонель: Гаразд!.. Одного разу ви питалися у мене про ці патрети? Правда?

Селянин: Так, так! Будь-ласка—розкажіть мені про них.

Е. О'Вонель: (Вказуючи на патрети, що вісьть на боковій стіні) Оце все—яничари, запроданці! Безсовісні і глупі! Я давно витопив кімні от цима мерзотними патретами, але.. тримаю їх для колекції, а також і для ганьби... самого себе. Хочу мати постійно перед очима вразливий докір за збродні проти Ірляндії сцих моїх предків...

Селянин: А цей патрет? (вказує на великий патрет чоловіка у мантії д-ра Оксфордського університету. Патрет прибрано цвітами і зеленою).

Е. О'Вонель: Це—мій батько! Він перший з нашого старинного роду пристав до ірляндського національного руху; Він перший вказав мені сяйво істини—правду ірляндської нації. Він перший повернувся в лоно нашої страдниці—Батьківщини! Але він був глибоко нещасливий... У своєму громадському осередкові він був один. Зі своїми почуттями він постійно примушений був ховатися... Утасманичені, були тільки самі близькі друзі, серед яких були й Свенеї...

Селянин: М. Свенеї?! Пане Едуарде! Що нам робити з ним? Він же вморить себе голодом!

Е. О'Вонель: Ax! не кажіть! Не споминайте! (Е. О'Вонель і селянин переходять в

альтанку. В кіосках з'являються пані; в салі гості!, починає грати музика, снують маски. В альтанці Е· О'Вонель ходить схвильований) Який жах! Який жах! Дорогий брате! Коли б ви знали, що за тягар гнітить мене! Ах, який тягар! Який тягар!

Селянин: Ми мусимо спасти Свенея!
Е. О'Вонель: Так! Мусимо! Мусимо! Але... не повинні! Він сам того не хоче. Вже три тижні, як він конає голодовою смертю... Спочатку у вязниці, а тепер в шпіталі, де режим значно легший... Мені вдалося переговорити з ним... Він суворо заборонив вживати яких би то не було заходів на те, щоб спасти його. Всі мої запереченні він розбив своєю непереможною логікою. Він каже, що справа його арешту набрала величного розголосу, що в усьому світі про нього пише вся преса, що його змагання з англійським судом — це змагання всієї Ірландії з усією Англією! — Ніби зустрічний бій двох армій. Кожний день цієї боротьби дає нові докази поневоленим націям про необхідність змагань до волі!

Селянин: Так... так Максим Свеней мусить загинути?

Е. О'Вонель: Так! Мусить загинути! Він сам того хоче... Англійці його не випустять... І Свеней про це знає і свідомо йде на смерть!.. Спочатку він вагався, але потім... А-а-а-ах — як мені тяжко, як тяжко! Я його так люблю! Люблю, як друга й як політичного однодумця... А до того ще — страждання його матері — пані Свеней! Як тяжко... Боже — як тяжко! (Заламавши в од чаю руки, опускається в плетене крісло. В альтанці з'являються чорне доміно, яке підходить до

Е. О'Вонеля і поризисто здіймає маску—то пані Свеней).

ЯВА II.

П. Свеней: Це я! Це я! Прошу Вас—
благаю—спасіть Максима! Спасіть його—він вже
конає! Ви ж тепер стоїте на чолі нашої органі-
зації! Ви заступник Максима! Ви все можете!
Викрадіть його зі шпіталю! (Подає Едуарду О'Во-
нелю папери) Ось план шпіталю.. Там зовсім не-
велика варта. Я слідкувала за життям у ньому
—це дуже легко зробити! Найкраще під ранок,
коли всі сплять! Я цілий час знаходжуся при
сирі, я буду тримати вікно в його кімнату не
замкненим. Прошу Вас (став навколошки перед
Е. О'Вонелем. Той страшенно збентежений).

Е. О'Вонель: Пані Свеней! Дорога пані
Свеней (Піdnімає п. Свеней) Встаньте! Прошу
Вас! (П. Свеней встає) Я сам також страждаю!
Мені також боляче й тяжко! Дорога пані Свеней!
Вірте мені! Ви самі знаєте, як дорожить наша
організація...

П. Свеней: Ах! Я знаю, я все знаю! Я
ніяк не можу тільки того збегнути, що наша
могутня організація „Фенів“, перед якою вороги
тремтіли, яка не знала перешкод—тепер сидить
і... спить! (Е. О'Вонель робить рух) Чому Ви,
пане Едуарде! Яко новий голова „Фенів“ і сер-
дечний приятель Максима, чому Ви не вдарите
палець об лалець, щоб спасті його! Чому? Я ро-
зумію причину бездіяльності, коли Максим був у
вязниці!.. Там була велика варта, вязниця, але
тепер, коли він у шпіталі...

Е. О'Вонель: Пані Свеней...

П. Свеней: Прошу! Не перебивайте мене! Я мати! Я перш усього мати! Я вимагаю від вас ділань, хутких і енергійних ділань! Чуєте! Ви мусите, Ви повинні спасти Максима!

Е. О'Вонель: Пані Свеней...

П. Свеней: Жадні резони мене не пере-конають! Чому „Братство“ раніш могло все робити, чому раніш воно спафло членів із вязниці, із арештів; будо всесильне і страшне для ворогів Ірляндії? Чому тепер, коли справа торкнулася моого сина, то організація стала їніби той паралітик—немічна й розслаблена? Чому це так? Я питуюся у Вас??!

Е. О'Вонель: Організація працює над справою звільнення вашого сина... вона працює.... От і ви добре зробили, що принесли плани шпіталю... Це дуже добре... Потім—бачите—цей баль (Гості забавляються в „коробочку“ від сірників*. Гра полягає в тому, що два ряди (чоловіків і жінок) стоять один проти другого й кожний номер зі свого носа, без помочи рук, надіває на ніс свого візаві, по черзі, коробочку з сірників. Коли коробочка впаде на підлогу, то той, у кого це трапилось, мусить нагинатися і, без помочи рук, надівати її на свій ніс. Це викликає регіт і захоплення серед гостей)—його навмисне влаштовано на те, щоб привабити місцевих англійських сатрапів і запізнатися більше з ними...

П. Свеней: Я все це бачу, але не бачу жадної акції для звільнення моого сина! Я буду ждати ще два дні! І коли за цей час Ви не звільните Максима, я піду до англійців і все їм

розважаю! Я називу справжнього винуватця смерти Фюканана!

Е. О'Вонель: Неваже ви думаете, що вони вам повірять? Що вони випустять зараз вашого сина? Пані Свеней! Мені так само тяжко — я так само, як і Ви, страждаю із за нещасливої долі Максима! Пані Свеней! Я люблю вашого сина, як найліпшого друга! Він для мене — найближча істота в світі. (П. Свеней сідає в крісло) Пані Свеней! Максим сам не хоче, щоб його спасали...

П. Свеней: Як!? Що ви кажете? Як то він не хоче? Це було у вязниці, але в шпиталі — він обіцяв мені, що буде жити, коли організація його спасе!.. (Е. О'Вонель склюється, замішаний).

Е. О'Вонель: Так... е-е — мені так здається... Я рахую, що коли б він довідався про ваш намір, то він би не схотів...

П. Свеней: Ви мене злякали... Я думаля... А-а-ах, яке горе, яке горе! (Заламує руки) Що мені робити (плачє). Що мені робити?! (Входить пані Ельвіра).

ЯВА III.

Ельвіра О'В: Пані Свеней! Ви плачете? (Дивиться на Едуарда) Едуарде! Ну, чого ти стоїш! Заспокой паню! Пані Свеней! Дорога пані Свеней!.. Я зараз принесу напоїв... Едуарде! (Виходить. На салі в цей час відбуваються танці. Танцюють якийсь особливо пристрасний фокс-трот.)

Е. О'Вонель: Заспокойтеся, пані Свеней! Прошу Вас... Не вбивайтеся!

П. Свеней: Як заспокоїтися мені, коли син мій, син мій конає! Коняє в муках, в надлюдських стражданнях! Сам один, а друзі його ось тут—забавляються на масковому балю! Музикв, танці...

Е. О'Вонель: Пані Свеней! Для нас—це не баль, а чергова праця нашого порядку денного... Я зовсім не заслужив на такі докори....

П. Свеней: Вибачте мені! Прошу Вас... Я божеволію, я не знаю, що зі мною робиться... Я не можу знайти місця для себе! З того моменту, як заарештовано Максима—для мене перестало існувати все на світі... Боротьба рідного народу, справи поневолених націй—усе людство з його лементом, зойками, кров'ю й слезами—все це кудись раптом зникло! Лишився мученицький образ сина; його страждання, його духовне і фізичне ество—це зміст кожної хвилини моого життя, всіх помислів, всіх моїх рухів! По-за цим я нічого не бачу, для мене нічого не існує! Лише одна думка, одна ідея—спасті сина! Сина спasti, визволити його.

ЯВА IV.

(Ельвіра приносить мазагран. П. Свеней п'є його як воду).

Ельвіра О'Вонель: Заспокойтесь, дорога пані Свеней! Ходімо до мене, в мій будуар—Ви там відпочинете. Правда? Туди й Едуард прийде... Ходім, пані Свеней!

П. Свеней: Я так втомилася, так втомилася... З моменту арештування я зовсім не спала... Вночі вартувала, а вдень ходила по

урядових установах—клопотала за сина. Але... хіба стане хто звертати увагу на благання старої жінки... Кому цікаво розбиратися у материнському горі? Чие серце зворушать слізами старої матері? Хіба оці розодягнені ляльки мають людське се~~бе~~?—Звіряче! Гадюче! Колиб я мала силу Самсона—я завалила б усі палаці, де збираються ці плавуни для своїх забав у „коробочки од сірників“! А-г-г-г! Ходім, панно Ельвіро! Ходім! Бо я можу кинутись на них і перекусати їх, як та скажена собака! (Хутко обое виходять).

Е. О'Вонель: (До селянина, який пильно розглядає плани, що принесла п. Свеней). Що це ви так пильно розглядаєте?

Селянин: План англійського шпіталю, в якому лежить Максим Свеней...

Е. О'Вонель: Нашо?

Селянин: Хочу зазнайомитися з ним, щоб спасті Максима Свенея...

Е. О'Вонель: Ви його не спасите! Я вам казав уже! Це буде проти його волі. Максим Свеней загине. Його може спасті лише англійський уряд, але він того не зробить... Тут зійшлися дві сили. взаємний стосунок між ними в даний момент такий, що сила М. Свенея мусить впасти першою... Так часто буває, що злива на гірських верховинах дає шалений потік... Потік біжить, набирає розгону й сили... На своїому шляху він все нищить, але, в решті-решт, збігає в долину, натикається на слабеньку греблю... Зупиняється його рух... Бгаває злива, починає світити сонце, спрагнена посухою земля хутко вбирає у себе воду з потока, а гребелька все стоїть і стоїть. Нарешті—ї скла ввірвалась—по її трупі

пронісся потік, але його енергія була вже ослаблена... Вона позбулася своєї початкової руйницької сили. Позбулася через опір маленької гребельки!

— Над нашим народом не потік, а ціле вороже море лютує довгі віки. Щоб його вгамувати—потрібно класти вздовж і впоперек греблі Наш народ, власне, і кладе оці греблі. Зам сь каменю—він гатить в них свої кістки, замісць цементу—в прослойки ллє свою кров святу... Йшли віки—старі греблі руйнувалися, клались нові... Такою новою греблею є ество Максима Свенея! Біля його слабого, знудженого тіла зараз зупинилася лута й дика ворожа сила. Доки Максим Свеней живе, ця сила спараліжована в частині своїх ділань... Міццю свого духу, дивовижною могутністю свого інтелекту—він привабив до себе увагу гнобителів поневолених націй в усьому світі... Кожний з майстрів гнобительської штуки що дня присвячує певну кількість часу на разважання над справою панування над своїми власними Максимами Свенеями... Іхні мізки примушенні що хвилини напруджуватися, щоб винаходити способи на втихомирення своїх Свенеїв... Коли б же ті мізки були вільними, то вони справніше працювали б для користі своїх держав-гнобительниць, а це значить, що гнобителі б росли, й сила їх збільшувалася ї..

Селяни н: Розумію... Але мені так жаль, так жаль Максима Свенея...

Е. О'Вонель: Мені так само, але... інтереси нації вимагають від нас кріавих офір і ми мусимо їх давати, коли бажаємо добра, і всі, і правди для рідного народу, а відтак і для всього людства! А тому—мусимо давати їх... Мусимо!..

(Танцісясягають свою апогею. Танцюють особливо страсний фокс-трот)

Кінець IV дії.

V Дія.

Шпитальна палата. Ніч. На ліжку безпритомний лежить М. Свеней, подібний скорше до костьотрупа ніж до людини. Горить пригашена лампа. На стіні образ Спасителя. П. Свеней стоїть навколошках і молиться. Увесь час чутно мельюю похоронного маршу Шопена або української пісні „Чуеш, брате мій“. Грає скрипка, або невеличкий симфонічний оркестр під сурдинку. В камері одне велике вікно, через яке видно місячну ніч і англійського вартового на чаті. Опісля підняття заслони 3-4 хвилині чутно одну лише музику. П. Свеней встає—підходить до ліжка сина).

ЯВА I.

П. Свеней: Здається, заснув, мій зневечений сокіл, мій страстотерпець безталаний... О, Боже! Молюсь до Тебе—спаси його! Благаю Тебе—продовж ще життя його... Може з'явиться чудо і серця гнобителів наших вгамуються й стануть людськими... Може, нарешті, „Фенії“ прийдуть на допомогу, може... може!.. (Глибока задума) А-а-а-ах! Ні! ні! Ніколи того не буде! Не потішай, безталанна мати, марними надіями своєї старої голови! Не потішай даремно... Твого сина всі забули! Це тільки він памятає про весь світ! За нього-ж—ніхто не дбає! Максим

гине! Жадна сила його не вирве з окрізаних пазурів лютого ворога! Розбещеняого... Ти, стара мати, лишися на самоті... Одна... Чуєш—сама одна... Одна-а-а, одна-а (плач). Власними старечими силами пробиватимеш аж до сконання свій шлях тернистий! Ніхто не заопікується твоєю старостю! Розвіються й ніколи не повернутися твої мрії... Будеш сама, як чайка одинока серед розбурханого моря, а народ твій конатиме й надалі у смертельній боротьбі, і ти не лочекаєшся його визволення... Зникнеш разом із своїм сином у безодню віків, у безмежність простору і часу... Твоє старече єство піде пригноблене й сумне у жахливу прирву ненаситної смерті... І ці твої руки, і ці уста, і цей мозок, в якому народилася ця думка—все, все щезне, розв'ється без останку, без натяку, без спомину й сліду... Боже—пошо це все? (Підходить до ліжка) Максиме мій! Світе мій! Моя дитино бесталанна-а-а... (Плаче. М. Свеней робить рух рукою, П. Свеней раптово вгамовує себе) А-а-ах! Що це! Таж я його так розбуджу. Боже! (Входять лікар і санитар, який в руці має лихтар).

ЯВА II.

Лікар: А Ви все не спите, пані Свеней? Це дуже недобре... Ви себе остаточно змарнуєте. Коли Ви не ляжете, або не сядете відпочити, то я накажу більше не пускати Вас до шпиталю...

П. Свеней: Прошу пробачити мені... я зараз сяду, я засну... вибачте.

Лікар: Мені жаль Вас! Я щиро співчуваю Вам, пані Свеней! Я одверто вам про це

зазначаю!.. Я ненавижу всі ці порядки, які встановила тут Англія... Мене обурюють до глибини душі оті страхіття, що панують у вашій бідній батьківщині!..

Санітар: (запальчиво) І я теж—я теж ненавижу Англію! Те, що виробляють тут англійці,—обурливе й ганебне! (лікар з зацікавленням дивиться на санітара).

Лікар: Відпочиньте, пані Свеней! Засніть! (Всадовлює п. Свеней в крісло) Ви так втомились, стільки натерпілись. (До санітара) Ходім! Скільки днів, як Максим Свеней голодує?

Санітар: Вже сорок одна доба. В останні дні він зовсім стратив притомність... Все життя його підтримується тільки штучними дачами кисенью...

Лікар: А-а-а! Ходім. Ц-с... (Виходять. п. Свеней дивиться на ліжко сина. В дверях санітар зупиняється і хутко підходить до п. Свеней, дає їй листа.)

П. Свеней: Що це, від кого?

Санітар: Від ваших! Прочитайте—побачите! (Хутко виходить у слід за лікарем).

П. Свеней: (Похапцем встає з крісла, розгортає листа). Від Едуарда О'Вонеля! Нарешті! (Читає)... Терпіння Вашого сина завдають мені надлюдських мук! Дорога пані Свеней! Я не можу дальше зносити їх! Ваш син узяв з мене слово, щоб я не вживав жадних заходів, що до звільнення його з рук Англійців. Гадаю, що цього зізнання вистачить для Вас на те, щоб зрозуміти мою й нашої організації ролю в цій справі... (Припиняє читати й зі здивуванням каже). Так от воно що! А мені казав, що недіється на виз-

волення через „Феніїв“! (Дальше читає) „Дорога пані Свеней! Я зламав слово, яке дав Максимові, — не видавати таємниці цієї Вам, але роблю так із за моєї любови до нього! Ви зрозумієте і пропечайте мене!

Поговоріть з ним ще востаннє, покажіть йому цього листа — може він згодиться і якби це сталося, то негайно повідомте мене, а тоді „Фенії“ нападуть на шпіталь і звільнять Максима! У нас все приготовлено! Ждем Вашої відповіді...“ (Складає листа й ховає його в кишеню, але папірець до неї не попадає, а просковзує мимо й падає на підлогу в 2-3 кроках від ліжка М. Свенея. Пані Свеней знову сідає в крісло). Тепер мені все ясно! Бідний Едуард! В душі я обвинувачувала його за те, що він не зорганізовував нападу на шпіталь. Тепер розумію його вимушенну пасивність. (До ліжка сина) Максиме мій! Невже ж тобі не жаль мене! О Боже! Змилуйся наді мною, дай сил мені! (Хватаеться за голову.) Як же голова тяжко болить! (Виймає чотки, хреститься, потім хрестить в напрямку на ліжко сина, молиться, далі голосно каже:) Боже! як я втомилася! Як до краю втомилася я! (Склоняє голову на груди, засипає. Пауза 2-3 хв. В камеру знову повертаються лікар і санітар)

ЯВА III

Лікар: Спить! Бідна мати! (До ліжка М. Свенея) І він бідолашний спить... Мабуть це останній його сон... У нього тіло так виснажилось, так виснажилося. ~~Чільни~~ надзвичайна міць духа ще тримає його на цьому світі...

Лікар намагається його зупинити, але запізнюються—санітар зникає. Лікар в глибокій задумі підходить до пані Свеней і з сумом дивиться на неї. Чутно плач і зойки забитої горем матері. Музика зводить свій тон на піаніссімо).

— Кінець. —

Видавництво „ВЕСЕЛКА“.

— Ф. Крушинський, Каліш. Ліпова 64, 8. —

— — ВИПУСТИЛО З ДРУКУ: — —

- 1) Літературний місячник „Веселка“
 Рік I. I число (розійшлося) 2000 mr.
 II, " (розійшлося) 2000 "
 III " (розійшлося) 2000 "
 IV " 2000 "
 V " 2000 "
 VI, VII і VIII 2000 "
 Рік II., I число 2000 "
 II і III " 2000 "
- 2) Ф. Крушинський, „Мотря Кочубейвна“, трагедія в 5 актах. 1000 "
- 3) І. Ольбрахт. „П'ятий акт“, др. нарис з чеськ. визвольної боротьби переклав Л. М. 500 "
- 4) „Озимина“, Альманах трьох (поезії) Е. Мєланюка, М. Селегія і М. Осики. 2000 "
- 5) Олекса Карманюк. Максим Свєнєй", трагедія на 3 дії (З визвольної боротьби Ірландії). 1500 "

— — ЛАГОДИТЬ ДО ДРУКУ: — —

- 1) І. Зубенко „Максим“ (Фрагменти драми), п'єса на 3 дії.
- 2) Олекса Карманюк. „Невідомий“ драм. нарис на 1 дію.
- 3) " " " „Зрадниця“ др. на 5 дій.
- 4) " " " „Людмила Харченко“, драма на 3 дії. (Останні три речі написані на тлі україн. визвольної боротьби в останній добі).